

EL DEBAT DE LA INSUBMISSIÓ

Col.lectiu cristià per la insubmissió

1. La insubmissió com a rebuig de la defensa armada: fer normal el que sembla extraordinari.
Arcadi Oliveres
2. Reflexió cristiana sobre la insubmissió i la pau
Gaspar Mora
3. Objeció a la insubmissió
J. Florentino Pino
4. Testimonis d'insubmisos
Col.lectiu Cristià per la Insubmissió
5. Qüestionari per al debat
Cristianisme i Justícia

Arcadi Oliveres és Vicepresident de Justícia i Pau de Barcelona, Professor d'Economia Internacional a la Universitat Autònoma de Barcelona.

Gaspar Mora és prevere de la Diòcesi de Barcelona, Professor de Moral a la Facultat de Teologia de Catalunya, de la qual n'ha estat Degà.

José Florentino Pino és prevere de la Diòcesi de Barcelona, Professor de Filosofia a la Facultat de Filosofia de la Universitat Ramon Llull de Barcelona.

Col.lectiu Cristià per la Insubmissió. Resideix a *Justícia i Pau* de Barcelona (Ribadeneira, 6, 10è - 08001 Barcelona). Diuen d'ells mateixos: "Tots i totes els qui formem part del Col.lectiu venim de diferents comunitats i entitats cristianes, venim de col.laborar en la societat civil, voluntàriament, com a ciutadans lliures i compromesos. Quan vàrem començar, no fa massa, erem quatre gats, ara ja som alguns i algunes més".

L'Objecció de Consciència, primer, i ara també la Insubmissió són davant nostre! El polítics comencen a replantejar el servei militar obligatori. Des de molts àmbits se'n parla.

Cristianisme i Justícia voldria ajudar en aquest diàleg. El nostre recent Quadern *Hi ha res a fer* dedicà un capítol a la Insubmissió. És una qüestió debatuda a la nostra societat i a la nostra església. En l'una i en l'altra, des d'altres instàncies fins a les bases, s'han donat opinions, declaracions i legislacions diverses i oposades.

Per la banda del nostre Centre, per bé que tampoc no siguin coincidents les opinions, ho és l'admiració davant alguns casos que ens han estat propers. Hem volgut obrir entre nosaltres un espai per al debat. Voldríem acostar-nos a la insubmissió com un crít interpellador que remou les consciències i ens encara al repte de la *construcció d'una cultura de la pau*, qüestió, ens sembla, que no pot quedar aliena a tot aquell que vulgui ésser fidel a l'Esperit de Jesùs.

En aquest debat nostre hem convidat el *Col·lectiu Cristià per la Insubmissió*, de Catalunya, que radica a *Justícia i Pau* de Barcelona. Vàrem tenir una trobada de reflexió entre membres del *Col·lectiu* i membres de *CiJ*. Alguns de nosaltres ens férem presents en algun acte públic d'ells. Posteriorment organitzàrem conjuntament una taula pública de debat sobre la Insubmissió. Com a cloenda d'aquesta reflexió conjunta els demanàrem que preparassin un Quadern de la nostra col·lecció amb materials que ajudessin a plantejar el *debat* tot proposant opinions diverses.

Volíem oferir un Quadern que fos un *espai de diàleg* sobre un tema que, segons el nostre parer, resta encara obert.

Al cap d'uns mesos ens presentaren una carpeta molt completa. La llàstima és que no cabia en un llibret de 32 pàgines... Ens calgué deixar de banda molt material: un estudi sobre la legislació i la seva aplicació, una visió des de l'òptica feminista, la transcripció del Document de la Permanent de la Conferència Episcopal Espanyola. I hem hagut de retallar els testimonis dels insubmisos de l'apartat 4.

Voldríem remetre per a una més ampla informació al llibre de Marciano Vidal, *Para comprender la objeción de conciencia y la insumisión*, (Ed. Verbo Divino, Estella 1995), que recull respostes i subministra opinions que ajuden el lector a definir la seva postura.

Cristianisme i Justícia

1. INSUBMISSIÓ COM A REBUIG DE LA DEFENSA ARMADA: FER NORMAL EL QUE SEMBLA EXTRAORDINARI

Arcadi Oliveres

La insubmissió representa una forma de desobediència civil¹ que rebutja el recurs a la defensa armada. Com a conseqüència d'aquest rebuig els insubmisos s'oposen al servei militar obligatori i a la prestació social substitutòria, alhora que assumeixen les sancions que es deriven de la seva postura.

D'aquesta idea inicial en sorgeixen dos elements que mereixen ésser analitzats. Es tracta per una banda de la *no acceptació de la defensa armada*, i per l'altra dels valors de coherència individual i de dinamització social. Aquests dos elements estructuraran el nostre capítol.

1. LA NO ACCEPTACIÓ DE LA DEFENSA ARMADA

La no acceptació de la defensa armada vindria justificada per la seva inadequació als problemes actuals, per les greus conseqüències de les guerres i per les injustícies econòmiques i socials que suposa la seva preparació. Ho veurem per parts.

1.1. Inadequació de les solucions armades

Les tradicionals missions encomanades a les forces armades han tingut com a objectiu bàsic la defensa del territori més que no pas la defensa de les persones. Aquestes, en tot cas, podien veure augmentada la seva seguretat en la mesura en què el seu hàbitat quedava resguardat.

Ara bé, durant molts de segles l'ocupació territorial es feia sobretot amb el desig de disposar de recursos materials, de dominar capacitats productives, o d'imposar determinades ideologies i models culturals. Avui en dia per aconseguir aquestes finalitats -almenys en els països industrialitzats- ja no calen les accions armades tota vegada que se n'encarreguen les companyies transnacionals, els mercats financers, les xarxes de telecomunicacions, i els mitjans audiovisuals.

En paral·lel, les percepcions dels ciutadans sobre la seva pròpia seguretat tenen més a veure amb el lloc de treball, amb els sistemes de protecció social, amb les migracions, amb la llengua i la cultura i amb el medi ambient, que no pas amb les amenaces d'invasions militars.

Per altra banda les tals amenaces militars són sovint fictícies o exagerades, i el cas espanyol n'és una demostració palesa. Durant els anys del franquisme l'exèrcit es justificava amb un enemic interior -la confabulació judeo-masónica-roja-separatista- òbviament inexistent, i amb uns riscos exteriors -Ifni, Gibraltar, el Sahara- dels quals més val no parlar-ne. Després d'una transició en què no hi havia enemic declarat, s'arriba l'any 1982 a la incorporació a l'OTAN per tal de fer front a una "amença soviètica", que es fondria al cap de pocs anys com un terròs de sucre dins del cafè. Actualment se'ns parla de "l'amença del Sud" que alguns han qualificat de mite, i que no és altra cosa que la inestabilitat d'uns països -en el nostre cas els del Magreb- que pateixen les conseqüències del colonialisme, d'unes relacions econòmiques desfavorables, i

d'uns governs gens democràtics, sovint armats i sostinguts pels països del Nord.

Resulta obvi que davant aquests tipus de problemes la resposta militar està mancada de sentit. El que més aviat convé és una cooperació econòmica respectuosa, una obertura de les nostres fronteres, i un esforç d'intercanvi cultural. Alguns recents esdeveniments han demostrat que les solucions negociades tenen moltes més possibilitats de reeixir que no les solucions armades: els processos endegats entre Palestina i Israel, a Sudàfrica, i/o a l'Ulster en serien un bon exemple. Aquí caldria afegir que un esforç de prevenció -com el teòricament establert per l'Organització per a la Seguretat i la Cooperació a Europa (OSCE)- permetria, a més, evitar nous conflictes, la qual cosa resulta molt més eficaç que resoldre'ls ni que sigui negociadament.

Darrerament el recurs a les solucions armades s'ha vist justificat davant l'opinió pública amb les intervencions "pacificadoras" dels cascos blaus i altres forces multinacionals a diferents parts del Món. Sense voler entrar en el debat sobre aquest tipus d'actuacions -de les quals a títol personal i a tenor de les experiències recents no en som partidaris-, resulta evident que per tal de dur-les a terme n'hi ha prou amb alguns centenars de milers de soldats, xifra molt llunyana dels aproximadament cinquanta milions de persones enrolades en els exèrcits dels diferents països. Lògicament, de seguir amb aquesta suposició de forces d'intervenció internacional sota el comandament de les Nacions Unides, perdrien sentit les forces armades de caràcter estatal i les de caràcter continental, que com les europees, estan naixent a hores d'ara.

1.2. Les greus conseqüències de les guerres

Es fa difícil de pensar que les guerres puguin resoldre cap conflicte. Com afirmà no fa gaire Joan Pau II2: "Cap forma de violència no pot regular els conflictes entre les nacions perquè la violència engendra la violència". La constatació de com es troben Rwanda, El Salvador, Iraq, Kuwait, Txetxènia, o Angola després de passar per les "solucions armades" ens ho ben demostren. Fem breument inventari dels resultats de les guerres.

- Morts, desapareguts, ferits, torturats, discapacitats, violacions, danys psicològics, desmembrament familiar.

- En la majoria dels casos -aproximadament un 95%- víctimes civils completament alienes a l'enfrontament.

- Sumem-hi els més de 27 milions de desplaçats que segons el darrer informe de l'ACNUR, malviuen en camps de refugiats, generalment en països del Tercer Món i especialment a l'Àfrica, enfrontats a uns ajuts d'emergència que van minvant progressivament.

- I per arrodonir-ho, i un cop enllestides les guerres, d'una banda, les mines anti-personals i altres artefactes explosius, que continuen matant i impeding la circulació i el conreu; i de l'altra les ferides obertes en el teixit social que dificultaran encara la convivència durant molts decennis.

Certament la guerra ha perdut tot el seu sentit si és que mai n'ha tingut cap.

1.3. Injustícies econòmiques i socials de la preparació de la guerra

Si les guerres són possibles és perquè es preparen amb dedicació de persones i de mitjans: personal adscrit a les forces armades, infraestructures adequades a maniobres i entrenaments, recerca científica amb finalitats militars, producció i venda d'armes, convenciment a l'opinió pública de l'existència d'amenaques, etc. Tot això té un *cost en termes econòmics socials i mediambientals*.

a) *Costos econòmics*. A nivell mundial, les despeses militars representen al voltant de 900 mil milions de dòlars anuals. Tan sols la seva reducció en un 10% permetria obtenir recursos per tal de triplicar l'ajut oficial al desenvolupament que ara fan tots els països industrialitzats. Si la totalitat de les despeses militars mundials les destinéssim a la cooperació amb el Tercer Món, els països del Sud disposarien d'uns recursos financers que s'acostarien bastant als que els experts de les Nacions Unides han calculat com a necessaris per al seu desenvolupament.

b) Els *costos socials* resulten igualment elevats: l'augment de les despeses militars representa un cost d'oportunitat que elimina altres possibles despeses socials com es va poder observar en l'augment de la pobresa als Estats Units durant els primers anys de l'administració Reagan. En els països del Tercer Món les despeses militars permeten la supervivència de dictadures i règims autoritaris que privilegien a determinades elits en detriment del benestar general com demostren els casos d'Indonèsia, el Zaire, Nigèria, o Guatemala per esmentar alguns exemples.

c) *Des del punt de vista mediambiental* no cal insistir en els perills de la radioactivitat, en els efectes perniciosos de les armes químiques i bacteriològiques, en l'ocupació d'espais naturals per a bases aeròdroms i de maniobres. I també en els pocs recursos de què disposa la investigació agrària, oceanogràfica, forestal, d'aqüífers, etc. perquè han estat desviats cap a la recerca militar.

Comerç mundial d'armaments

Tanmateix allà on els efectes de la preparació de la guerra es fan més palesos és en el comerç mundial d'armaments que manté, com és ben sabut, una direcció Nord-Sud. Armes que es fabriquen en els països del Nord, que beneficien els seus fabricants i venedors, però que endeuten els països del Sud i que causen víctimes entre els seus habitants. El Consell Pontifici de Justícia i Pau fa notar aquests riscos quan diu³:

"Cap transferència d'armes és moralment indiferent (...) cap estat exportador pot renunciar a la seva pròpia responsabilitat moral davant els efectes negatius d'aquest comerç (...) poderosos interessos econòmics, que no sempre obeeixen als mateixos imperatius de necessitats polítiques o estratègiques, entren a més a més en joc (...) els esforços de tots els estats haurien, al contrari, de tendir a la disminució de la producció d'armes i no pas al seu augment (...) és trist tanmateix constatar que seguint l'exemple dels països rics, els països més pobres es senten sovint temptats a destinar una part excessivament gran dels seus recursos a l'adquisició d'armes".

Caldria dir, en resum, que la guerra no és -com sovint s'ha dit- un dels motors de l'economia sinó més aviat l'activador dels privilegis d'un complex militar-industrial que identifica els seus interessos particulars amb els de caràcter general. D'aquesta manera la realitat de totes les

guerres, "molta gent que pateix a benefici d'uns pocs", es veu avançada en l'àmbit econòmic per part d'aquells que es dediquen a preparar-la.

2. LA CONSCIÈNCIA INDIVIDUAL I LA DINAMITZACIÓ SOCIAL

Un cop que hem argumentat la no acceptació de la defensa armada, resulta ben raonable entendre la postura d'*insubmissió*. No es tracta tant d'una alternativa individual (de no acceptació del servei militar i del recurs a una prestació social "substitutòria") sinó de la consideració que el més lògic és la no existència dels exèrcits, i en conseqüència que es innecessari un servei obligatori sigui civil o militar.

Resulta ben clar, per altra banda, que el problema no es resol amb un exèrcit professional que cauria en els mateixos defectes esmentats. També resulta evident que la insubmissió no és ni de lluny una postura insolidària sinó que, ben al contrari, significa una assumptió de les conseqüències de voler fer realitat allò que sembla elemental. Es tracta per tant d'una solidaritat avançada i arriscada que no impedeix a més a més la implicació -voluntària- d'un gran nombre d'insubmisos en tot tipus de serveis a la societat.

Entesa d'aquesta manera, la insubmissió presenta una doble dimensió -individual i col·lectiva- que val la pena de considerar.

2.1. La consciència individual

El rebuig a participar en la preparació de la guerra no és exclusiu de la insubmissió sinó inherent a les diferents formes d'objecció de consciència al fet militar. Val la pena de recordar que entre aquestes diferents formes podem distingir:

- les que es relacionen amb el servei a les armes, entre les quals trobem l'objecció de consciència amb prestació de servei social substitutori, limitat a una durada igual que la del servei militar (els anomenats "plantats"), la deserció i la insubmissió.
- les que es relacionen amb la no-participació al finançament de les despeses militars. És a dir, els que d'una manera impròpia, s'anomenen objectors fiscals.
- les que es relacionen amb la no participació en la recerca científica que pugui tenir finalitats bèl·liques.
- les relacionades amb la negativa a una activitat laboral o professional vinculada a la defensa (treballs en indústries de defensa, assessorament, serveis i subministres a les forces armades, tasques municipals de quintes, etc.).

2.2. La dinamització social

a) *Encoratjar la resta del moviment per la pau.* A més d'aquest vessant individual la insubmissió per la seva pròpia raó d'existència, assumeix igualment una dimensió col·lectiva que traspasa els límits del servei militar per tal d'encoratjar la resta del moviment per la pau. La tasca dinamitzadora -política i d'opinió pública- duta pel Moviment d'Objecció de Consciència (MOC) a Espanya en els darrers anys, confirma ben bé aquesta impressió.

És precisament en aquesta dimensió de dinamització social on la insubmissió pot trobar una de les vies d'actuació futura. En efecte, davant el parany a què ha estat sotmès en els darrers anys el moviment per la pau (a saber: ¿calen o no calen les intervencions armades per tal de defensar les poblacions civils afectades per conflictes bèl·lics?) els insubmisos en particular i els pacifistes en general haurien de saber respondre que es tracta d'una important qüestió político-ciutadana, però que les seves prioritats van per altres camins. Camins que signifiquen,

- desincentivar tot el que possibilita que les confrontacions bèl·liques es produeixin i que es podrien concretar en una crida a la deserció en tots els exèrcits i forces para-militars combatents;
- utilitzar tots els mitjans a l'abast (premsa, ràdio, octavetes, xarxes informàtiques, etc.) per fer conèixer la realitat a les normalment enganyades opinions públiques de les zones afectades;
- la denúncia del comerç d'armes que es troba darrera de cada acció bèl·lica; - la convocatòria a trobades de representants de la societat civil de tots els bàndols;
- la severa crítica de qualsevol "benedicció" religiosa als combatents;
- la col·locació dels responsables davant tribunals que jutgin els genocidis i els crims de guerra;
- el seguiment i denúncia de les accions "interessades" de la comunitat internacional;
- la incitació a la utilització de les instàncies preventives;
- l'acolliment i assistència a les víctimes de les guerres i les pressions per tal que els sigui concedit refugi polític incondicionalment; etc.

b) L'altra via d'actuació hauria d'ésser lògicament la d'evitar la penalització dels insubmisos. El nou codi penal espanyol segueix mantenint postures de dubtosa constitucionalitat davant els insubmisos: mort civil, inhabilitació total, multes i sancions, etc. Davant aquesta postura injusta i curta de mires la feina és llarga i no és pas menor la que cal fer dins l'Església Catòlica que darrerament, a través d'alguns dels seus representants -en concret els que configuren la Comissió Permanent de la Conferència Episcopal Espanyola- han mostrat no entendre aquestes sensibilitats amb la redacció d'un desafortunat document⁴.

Cal en conseqüència celebrar que creients amb nom i cognom vulguin participar -com en el cas del "Col·lectiu Cristià per la Insubmissió"- en aquesta tasca renovadora i, ¿per què no?, profètica.

Notes

1. R. García Cotarelo a "Resistencia y desobediencia civil" (Madrid, 1987) defineix la desobediència civil com a "Acto de quebrantamiento público de la norma por razones de conciencia y por medios pacíficos, con aceptación voluntaria de las sanciones que dicho quebrantamiento lleva".
2. Joan Pau II: "Necessitat d'avançar en el camí del desarmament". Al·locució al moviment Pax Christi el 29 de Maig de 1995. Documents d'Església. Nùm. 641.
3. Pontificio Consejo Justicia y Paz: "El comercio internacional de armas: una reflexión ética". Libreria Editrice Vaticana. Ciudad del Vaticano. 1994.
4. Sobre la "Insumisión". Nota de la Comissió Permanent de la Conferència Episcopal Espanyola. Madrid, 21.9.95.

2. REFLEXIÓ CRISTIANA SOBRE LA INSUBMISSIÓ I LA PAU

Gaspar Mora

1. PLANTEJAMENT DEL TEMA

1.1. L'opció per la pau

El primer que cal és retrobar la veritable perspectiva cristiana. Més enllà de plantejaments ideològics, aquesta és clara: l'esperit evangèlic es defineix per una opció decidida per la pau entre els homes, fruit de l'amor i de la justícia. És així com es manifesta la presència de l'Esperit del Senyor en les nostres vides i en les nostres comunitats humanes. L'Evangeli sap de sobres que la pau entre els homes reals no és una il·lusió poètica perduda en els núvols de la literatura ineficaz. Jesùs sap que els homes estem enfrontats, per això parla de perdonar sempre (Mt 18,21-35), d'acceptar tothom (Lc 5,32), d'estimar àdhuc l'enemic i el que et fa mal (Mt 5,43-48); diu expressions com: "tots els qui empunyen l'espasa, per l'espasa moriran" (Mt 26,52), precisament quan es tractava de defensar-se d'un atac injust.

Aquestes expressions no poden ser interpretades de manera radical, universal i exclouent; ho sabem de sobres. És, però, una infidelitat dolorosa a l'Evangeli llegir-les com a frases poètiques que accepten actituds directament contràries per les raons més frívols, com poden ser els beneficis tan convenients, diuen, del comerç d'armes. L'opció cristiana és la d'una pau no violenta, i això viscut en un món difícil, complex, dur, ple d'ambigüitats i d'injustícies. I quan diem "opció cristiana" no volem dir l'opció d'una minoria sacrificada i utòpica, sinó l'opció dels qui segueixen el Senyor Jesucrist perquè és Ell qui viu i revela la veritable humanitat, és a dir, és una opció que fem nostra perquè és la que considerem més humana, la que realment porta la pau.

1.2. La rel del conflicte i la posició dels anys 60-80

La qüestió bàsica que fa ambigu i conflictiu el tema és una: la possibilitat d'un atac exterior injust contra el propi grup. Aquesta possibilitat justifica els exèrcits i les armes per defensar-se. La situació límit és la de la "dissuasió"; es justifiquen les armes més sofisticades i terribles per dissuadir l'adversari del seu atac possible. Això es completa amb la doctrina complementària; la manca de defensa seria com una atracció per a l'agressor, una mena de "persuasió" a atacar i envair. Davant d'això, en les discussions dels 60-80 es proposaven tres sortides possibles.

- La primera i més evident és tocar de peus a terra i preparar la defensa violenta, més o menys emparats en la doctrina de la dissuasió.
- Una altra és desenvolupar una nova estratègia, la de la defensa no violenta, que va per camins molt diferents dels de les armes.
- I la tercera és la més radical, seguir fidel a les posicions pacifistes, condemnar les armes i acceptar les conseqüències de la indefensió com a camí veritable de la pau.

Aquesta última és la més fidel a la lletra de l'Evangeli; moltes veus en l'Església, però, deien

que, en tot cas, és propi d'opcions personals, heroiques, però que no poden ser opcions socials. Els responsables d'una societat són responsables també de la seva defensa i no poden deixar el grup a mercè d'un atac exterior (Conf. Episc. Francesa, "Guanyar la pau", Doc Esgl 1984, 214).

El Concili i les veus eclesials més responsables van insistir en la necessitat de promoure mitjans pacífics per a la convivència entre els homes i desenvolupar veritables estratègies de pau, lentes, però les úniques eficaces. Malgrat tot, en general, no va haver-hi una condemna explícita de les armes i els exèrcits, acceptats com a últim recurs davant la possibilitat d'un atac armat.

1.3. La novetat de la situació actual

Potser la diferència entre el nostre temps i els anys 70 és la distinta convicció sobre la possibilitat d'un atac. Aleshores vivíem en la guerra freda entre les dues superpotències i quan es parlava de conflagració armada volia dir la guerra atòmica, definitiva, demencial; pràcticament es considerava un fet només hipotètic. Avui vivim impressionats per les guerres reals que han proliferat i que poden durar anys, sense armes atòmiques però amb un seguit terrible de crueltats, de morts, de sofriment de la societat civil, d'enduriment de les parts enfrontades. Això ens ha tornat a la realitat.

La realitat té dos accents. El més important és que els atacs són possibles. Tots hem quedat horroritzats amb les imatges del bombardeig de mercats i d'hospitals, o amb els centenars i milers de morts a Ruanda o a Txetxènia. És ingenu viure amb la convicció que no es poden repetir les situacions humanes que han portat a totes les guerres de la història. Però hi ha un altre accent en la nostra realitat d'avui. Precisament aquestes guerres i les seves crueltats són possibles perquè s'han alimentat els exèrcits i s'han desenvolupat fins al paroxisme la investigació, la producció i el comerç d'armes.

Ara ens adonem de la ingenuïtat teoritzant de moltes de les discussions anteriors. Amb l'excusa de preparar la defensa ha crescut una indústria armamentística ferotge, hi ha mercat d'armes i, com tots els mercats, competitiu, sense entranyes i amb una ètica sui generis; els grans consumidors són els països pobres, amb greus conflictes interns alimentats per la mateixa pobresa, i els beneficiaris són els països industrials, capaços d'investigar i de produir armes. I per postres, les dades de la investigació, producció i mercat d'armes són secrets militars, més enllà de qualsevol intervenció dels parlaments democràtics.

1.4. La gravetat de la realitat

Tot això porta al que considero un plantejament més adequat del tema, que expressa la seva gravetat i la seva complexitat: amb la raó de preparar una defensa necessària, s'han desenvolupat un món d'exèrcits i d'armes autènticament inhumans. L'agressió injusta és possible, la defensa és necessària; a partir d'aquí s'ha arribat on som: països altament militaritzats, exèrcits que quasi inevitablement es transformen de defensors en agressors, a vegades per als propis conciutadans, creixement de l'esperit agressiu i de les solucions violentes als problemes, evolució literalment diabòlica de les armes, de la seva capacitat mortífera, del seu comerç, de les injustícies flagrants que aquest propicia, etc. La pretesa raó s'ha transformat en una excusa dels nostres instints agressius i violents que encara els alimenta.

Com sempre, entendre les dades d'un problema és necessari per buscar-ne la solució. Més enllà de plantejaments ingenus, precipitats o ideològics, crec que aquest és un plantejament que s'acosta a la realitat: amb l'excusa d'una defensa necessària hem creat un món d'exèrcits i d'armes que ben bé pot qualificar-se de diabòlic.

2. LA POSICIÓ CRISTIANA AVUI

2.1. La consciència teològica del problema

Davant d'aquesta situació, l'Església cristiana ha de buscar el seu lloc i el seu camí. El primer que se li demana, crec, és no pensar que estem davant d'una situació especialment original que necessiti una estratègia nova. No estem més que davant el de sempre: el nostre pecat. Els cristians no pensem de parlar del "pecat del món", però fa la impressió que no sabem de què parlem. Quan realment se'ns posa al davant el veritable pecat, o bé el neguem o bé tenim la sensació que se'ns ha enfonsat tot.

Són dues manifestacions del mateix: el convenciment que el pecat no existeix i que la vida dels homes, Déu n'hi do el bé que va. La negació del pecat és la reacció més ingènua, la que ha engolit més la roda de molí de l'engany col·lectiu. És l'eterna protesta dels benpensants, que som tots: "On van ara, aquests!". Suposo que Jesès va trobar aquesta reacció. L'altra és més honesta, però també ingènua: "Així les coses no van tan bé com creïem?". És una reacció difícil perquè és dolorosa. Es tracta de reconèixer el pecat del món i el nostre, sense negar-lo.

Sobretot, cal no pensar que tot s'enfonsa; més aviat tot comença a partir d'aquí. El cristianisme s'entén pròpiament a partir de la dura experiència de la malícia, la mesquinesa, la crueltat dels homes, és a dir, de la força del seu pecat. L'actitud espiritual més honesta és l'horror davant aquest pecat que es repeteix constantment i que va tenir la seva manifestació més colpidora en la mort del Senyor Jesès. La reacció d'horror i de rebuig és signe d'honestedat i de salut ètica, abans de qualsevol justificació més o menys ideològica. "Això no pot ser, s'ha d'acabar!", és el crit espontani d'un esperit honestament humà. Precisament, creiem els cristians, el que ha mogut Déu a salvar el món. Per alliberar l'home del seu pecat, i la situació actual de la guerra, les armes i la violència ho és, ha enviat Déu el seu Fill Jesucrist per tal que tots els que el segueixin trobin la veritable vida.

2.2. Els dos camins de la comunitat cristiana: el crit profètic i la vida diària real

La pregunta de l'actitud cristiana davant la guerra, les armes i tota la seva complexíssima problemàtica humana és una bona ocasió per desenterrar una tradició cristiana que forma part de la nostra experiència més entranyable. L'Església ha de trobar el seu lloc a base dels dos accents que l'han constituït durant tota la seva història: el crit profètic i la vida diària real. La força de l'Esperit de Jesès comporta alhora el crit escatològic límit i la vida dia rere dia; el profeta que crida l'experiència escatològica de la vida humana plena, i la comunitat que treballa, té fills, viu enmig de la grandesa i l'ambigüitat de la vida real. Probablement és tan difícil viure un accent com l'altre. Ambdós, però, són fonamentals i responen a la vivència de la vida evangèlica. Probablement l'Església s'ha sentit massa "organitzadora del món" i no ha gosat desenvolupar i potenciar el pol profètic de la seva experiència. És molt difícil dir "de cap manera la violència", i alhora donar orientacions sobre la manera de tractar les agressions dels violents. Quan manca, però, el crit profètic límit, tot el missatge evangèlic queda devaluat, i la

mateixa vida real acaba essent un pacte amb tots els interessos.

La comunitat té al davant aquests dos camins que li són propis i ha d'aprendre a realitzar-los tots dos de manera que s'il·luminin mútuament. Ha de promoure el crit profètic límit contra tota mena de violència en funció de la pau; i alhora ha de promoure un veritable esperit pacífic en la convivència diària, comptant amb totes les ambigüitats de la vida humana.

2.3. Viure evangèlicament la vida diària

Probablement aquest segon aspecte és més difícil que el primer. Em sembla que no l'hem sabut fer gens bé. En el nostre tema es tracta, per exemple, de buscar la manera d'organitzar la defensa d'un grup davant de possibles atacs amb la màxima fidelitat a l'Evangeli de la pau. És a dir, l'Església ha d'ensenyar els seus fills a viure dia a dia preparant la defensa de possibles agressions amb tanta finor d'esperit i d'estratègies que es puguin sentir veritablement seguidors d'Aquell que enviava a perdonar els enemics i a parar l'altra galta. No és gens fàcil. Diu la *Nota* que comentem més endavant: "Nos parece que se puede servir noblemente a la sociedad dedicando un tiempo de la vida al ejército y a la preparación militar". Frases així fan tota la impressió que ni sospiten la gravetat del desafiament evangèlic que plantegen. No es pot parlar tan lleugerament d'un tema ple d'interrogants, en el qual hi ha en joc la difícil coordinació entre l'opció evangèlica i la defensa violenta de la societat dins d'una organització militar-armamentística que amb les poques dades que en tenim ja fa esborronar.

En aquest desafiament cal atendre, almenys, a dos elements molt importants

En primer lloc, atenció a parlar alegrement d'"agressió injusta". Cada situació és original. Una agressió pot ser expressió d'un ressentiment social d'arrels ancestrals, fruit de la greu dificultat de la convivència i del qual potser en són responsables els mateixos que després en són víctimes. La història està plena d'exemples. Sospito que una mirada cristiana sobre els conflictes socials no para fins a trobar-ne les raons últimes, sempre molt difícils de detectar. Vista la complexitat dels conflictes humans treballar massa lleugerament amb la categoria d'"agressió injusta" pot ser també un engany interessat.

La segona qüestió és el camp immens del tractament pacífic dels conflictes: converses, pactes, mediacions etc. Identificar "defensa" amb "defensa armada i violenta" és també ideològic. L'actitud cristiana, i la humana, davant dels conflictes és la "defensa pacífica", que encara cal preparar més que l'armada. Vist des d'aquesta òptica, l'esforç immens d'exèrcits i d'armes que ofereix la humanitat fa la impressió de ser la solució més fàcil davant dels conflictes. L'Evangeli parla d'una pau que s'ha de construir amb el difícil treball diari de les relacions justes, del respecte a la llibertat i a la veritat, d'una actitud de veritable amor humà. Com que no ens en sortim, acabem preparant exèrcits per defensar-nos. Hom sospita que és la confessió inconscient de la nostra consciència de culpa.

L'objectiu directe d'aquest Quadern és la insubmissió. Després, però, de totes les reflexions per situar el tema, es deu poder dir que el desafiament més seriós per a l'Església és aquest altre: assenyalar amb quines condicions els membres de la comunitat cristiana poden dedicar-se al servei de les armes (quina expressió!) en els seus plantejaments actuals, per ser fidels a l'esperit evangèlic. Sense excloure la possible conclusió que no hi ha manera de conjuminar una cosa i l'altra. Probablement ja la consciència d'aquest desafiament és un dels fruits del crit

interpel·lador que encarnen l'objecció de consciència i la insubmissió.

2.4. La insubmissió com a gest profètic

L'objecció de consciència i la insubmissió són situacions límits testimonials. Pel que sé, no han començat en àmbits eclesials. Com en tants altres temes, són moviments iniciats a fora, que desperten l'Església i la criden a recuperar elements valuosos d'ella mateixa que per la pesantor del temps havia deixat esmoreir. A la llum de la tradició de l'Església proposo algunes reflexions sobre aquest crit profètic, situació límit testimonial.

2.4.1. Objecció de consciència i insubmissió *no són "la" situació testimonial extrema* sinó maneres de realitzar-la que necessiten una purificació constant. Per altra banda, cadascun dels objectors i dels insubmisos ho viuen a la seva manera. Aquests estils de vida límits solen generar molts enfocaments, moltes perspectives, molts objectius. Es tracta de deixar-se interpel·lar pel fet i fer-hi una aportació cristiana a la llum de l'Evangeli i de l'experiència eclesial.

El veritable sentit de la insubmissió

2.4.2. *La primera qüestió és la mateixa validesa de la "insubmissió".* Si la societat ha regulat l'objecció de consciència, ¿quina justificació social pot tenir la insubmissió, volguda ja directament com a "desobediència civil", que es nega a una "prestació social substitutòria"? Crec que tot ve d'una comprensió reduccionista de l'objecció de consciència, propiciada probablement per la mateixa expressió usada. S'ha reduït el problema a un afer de consciència personal dels interessats i s'ha ignorat la seva dimensió de denúncia d'una societat militaritzada i productora d'armament. S'ha tractat el tema com si fos l'escrúpol d'unes persones a agafar una arma; s'ha regulat legalment la seva situació personal i hom ha cregut resolt el problema. En canvi, per a molts dels primers objectors, l'al·lusió a la seva consciència no es limitava a un problema personal sinó que denunciava una situació social marcada per la militarització i les armes. I ja aleshores aquella actitud era una "desobediència civil" amb conseqüències negatives: presó etc.

La regulació legal fa tota la impressió d'haver engolit la protesta reduint-la a una simple qüestió personal, i de deixar-ho tot tal com estava. L'aparició del moviment insubmis com a denúncia social era inevitable, i crec que ha estat positiva. És injust presentar l'insubmis com l'egoista antisocial que no vol fer ni la prestació a la societat.

2.4.3. La insubmissió és la denúncia de la situació social legalment establerta que amb l'excusa d'un fet necessari -defensa d'un possible atac - desenvolupa una organització militar, la producció i el mercat d'armes i una actitud violenta que van molt més enllà del que estaria justificat, provoquen més actitud de violència i resten forces per desenvolupar els veritables mecanismes de la pau.

2.4.4. La insubmissió *només té sentit si és fruit d'un sincer esperit de pau.* Això és determinant a l'hora de fer-ne una valoració cristiana. De fet hi ha moltes maneres de viure la insubmissió, molts llenguatges. Hi ha llenguatges obsessivament anti-militaristes, n'hi ha de radicalment anti-ordre establert en general; hi ha actituds simplement despreocupades, passotes; fins i tot el moviment d'insubmissió és tan socialment límit que és com la mel que atrau unes psicologies determinades, desestructurades, inconformistes, a la banda contrària de l'ordre i de les bones maneres. Aquí pot aplicar-se un principi sa: hi ha mals defensors de causes bones. El criteri és,

crec, la recerca clara i neta de la pau. No fos cas que, per una ironia de la condició humana, també la insubmissió fos la vàlvula de sortida del ressentiment i de la incapacitat de relacionar-se amb la realitat sempre esquerpa.

La insubmissió com a gest profètic

2.4.5. La insubmissió té la grandesa de ser *no simplement un crit sinó un gest*. Això la fa especialment forta. En general, la simple paraula és dèbil. No sempre, però. Si un bisbe o una conferència episcopal digués: "Condemnem la venda d'armes del nostre país a països del tercer món, i el nostre guany a costa de la seva economia i de les seves guerres", essent simplement una paraula seria realment un cop fort. Els insubmisos no són bisbes i la seva paraula és feble. El seu gest enfrontant-se a una situació legal des de la desobediència civil i afrontant les conseqüències és testimonialment fort.

2.4.6. Cal que els insubmisos *distingeixin les raons fonamentals del seu gest d'altres raons més o menys col.laterals*. Crec, per exemple, que fan un petit servei a la causa els que es limiten a posar en relleu les llacunes de la llei actual dels objectors de consciència. Una llei imperfecta es pot millorar. La insubmissió continuaria tenint validesa fins i tot si la llei de l'objecció fos perfecta.

2.4.7. *No es pot demanar a la insubmissió que dibuixi perfectament l'estil de societat que vol promoure*. És bàsicament un crit de denúncia a una situació real inacceptable, tot i que sigui democràticament justificada. La reacció madura davant d'aquest gest és la valoració del que denuncia i la recerca conjunta de la manera d'afrontar el problema denunciat. Posar-se en contra de la insubmissió perquè no soluciona els problemes d'un atac possible és passar de llarg del que realment pretén. Cal que les nostres comunitats cristianes, bisbes inclosos, agraeixin el crit de la insubmissió com un record de l'opció cristiana per la pau. I, en tot cas, es preguntin per què exigeixen un projecte acabat als insubmisos i no se'ls acut de passar la més mínima factura a un ordre socialment establert que fabrica armes i en fa mercat, crida els joves cristians a fer el servei militar i els ensenya a matar.

Consciència d'aquest gest i conseqüències

2.4.8. Els insubmisos han de ser conscients que *el seu gest pot ser molt efímer*; àdhuc pot provocar situacions més endurides que l'actual. Pot ser que l'objecció de consciència i la insubmissió accelerin el procés de professionalització de l'exèrcit, de manera que la manca de soldats de lleva deixi sense efecte la insubmissió, els exèrcits s'alimentin de lluitadors professionals i acabin encara més endurits del que són ara.

2.4.9. *Probablement* la insubmissió, que lluita contra els exèrcits i les armes des de la denúncia testimonial, atesa la història i la manera de ser de la humanitat, *no aconseguirà la supressió dels exèrcits sinó la seva progressiva humanització*: l'esperit de crítica interna, la recerca de veritables estratègies de pau, la col.laboració amb altres instàncies en la resolució dels conflictes etc. És a dir, segons aquell esquema de la tensió entre el "crit profètic límit" i la "vida diària real", la denúncia límit està cridada a provocar la reflexió i la reorientació constant de la vida diària, de manera que busqui sincerament la solució pacífica possible dels conflictes.

3. A PROPÒSIT DE LA NOTA EPISCOPAL SOBRE LA INSUBMISSIÓ

La Comissió Permanent de la Conferència Episcopal Espanyola va treure el 21 de setembre de 1995 una Nota sobre la Insubmissió. Pot resumir-se així: Potser sí que els insubmisos tenen objectius nobles però la insubmissió és inacceptable cristianament. No es poden intentar aquells objectius amb la desobediència civil en un Estat de Dret. Això només seria possible si s'hagués provat la immoralitat greu de l'ordre jurídic legítim. Atès que la insubmissió nega la defensa necessària davant de possibles agressors, pot arribar a ser un perill per a la pau.

En algunes expressions sembla que la Nota es limita a negar que la insubmissió sigui l'única exigència de l'Evangeli i a afirmar que n'hi ha d'altres, però acaba negant simplement la seva validesa civil i cristiana.

3.1. Crec que la qüestió bàsica d'aquesta Nota és el seu enfocament

És clara la diferència de plantejament amb els grans documents eclesials sobre la pau com *Gaudium et Spes* o *Pacem in Terris*. Aquells documents es plantegen el greu desafiament de la pau, la concepció que en té el cristianisme i l'aportació de l'Església a la recerca urgent de la pau en un món conflictiu com el nostre. Aquesta Nota parla des de l'ordre establert, i es pregunta si és acceptable un moviment que pertorba aquest ordre. Contesta que no. Fa un plantejament directament jurídic, i considera indiscutible que la situació actual respon bàsicament als principis evangèlics. No té res a veure amb el to del Concili, que en la introducció al tema de la pau, diu:

"El Concili, en exposar clarament l'autèntica i nobilíssima concepció de la pau, després d'haver condemnat la crueltat de la guerra, vol fer una crida ardent a tots els cristians perquè amb l'ajut de Crist, autor de la pau, col·laborin amb tots els homes a formar aquesta pau entre ells, en la justícia i en l'amor, i a preparar-ne els mitjans" (GS 77).

La Nota exigeix la prova de la "immoralitat greu" de la situació actual per plantejar-se alguna pregunta. No en té prou amb la constatació de les inacabables barbaritats de la guerra arreu del món actual i del mercat d'armes, fabulós i inacceptable, temes que coneix. El Concili simplement "condemna la crueltat de la guerra" i fa una crida urgent a la pau. Vistes així les coses ens resulta dolorosa la Nota de la Comissió Episcopal.

3.2. La Nota és, a més, un símptoma

Quan el magisteri de l'Església redactava *Pacem in Terris* o es reunia en Concili, el tema de la pau era una preocupació mundial, centrada en la cursa irracional d'armaments entre els dos blocs militars enfrontats, i la mateixa Església vivia un debat intern seriós. A partir d'aquest debat va abandonar preteses seguretats doctrinals i es va preguntar sobre la seva aportació pràctica i teòrica al desafiament de la pau mundial. Ara s'ha acabat l'enfrontament dels dos blocs i tots tenim el perill de considerar que el problema s'ha resolt a favor de la llibertat, la veritat i l'ordre.

La proliferació de petites guerres, més terribles que mai, que fan endevinar un comerç d'armes immens, no aconsegueix destruir la convicció que bàsicament la situació socio-política mundial després de la desaparició del bloc comunista és bona. Per altra banda, sembla que s'ha acabat en l'Església el clima d'auto-crítica i de debat. Tot plegat ha propiciat aquesta Nota, que

manifesta l'abandó d'un plantejament seriós de la urgència de la pau i el retorn, per part de l'Església, a la justificació ideològica de l'ordre sociopolític establert.

Els moviments de l'objecció de consciència primer, i el de la insubmissió després, tornen a ser un revulsiu en aquesta tranquil·la seguretat. Fins i tot és possible que siguin més desinteressats que la por a la cursa d'armaments i a la teoria de la dissuasió dels anys 60-80. Allà es parlava de la possible destrucció de la humanitat i tots sabíem que això no volia dir Somàlia o Mururoa sinó Europa, col·locada ben bé al mig de les dues potències enfrontades. Ara no es tracta de "destrucció possible" sinó de guerres reals i terribles, però llunyanes; Europa ja no hi està implicada, excepte la de Bòsnia, l'únic conflicte que ha provocat moviments reals de protesta. Doncs bé, són precisament aquestes guerres i les seves armes, produïdes totes a Occident, i moltes a Espanya, les que provoquen la protesta d'uns quants joves, oberts i crítics. Cal superar la reacció espontània i benestant: "què volen ara, aquests?"; i sobretot, cal evitar arguments precipitats, ideològics: "no es pot provar la immoralitat greu de l'ordre legítimament establert". Paraules com aquestes poden produir tristesa, però creiem que no poden amagar les dades recollides en la reflexió anterior: l'opció per la pau, la gravetat de la realitat, la no veritat de la situació actual, la necessitat de gestos profètics per a viure evangèlicament la vida diària.

3. OBJECCIÓ A LA INSUBMISSIÓ

José Florentino Pino Canales

Un amic insubmís em demana l'opinió sobre la insubmissió al servei militar. La meua posició no n'és favorable. Intentaré desgranar aquesta opinió de forma breu, clara i ordenada. És molt probable que la brevetat, la claredat i l'ordre em portin a fer simplificacions que puguin semblar i siguin injustes. Aquest escrit és obert a totes les objeccions i matisos que calgui.

Aclarint conceptes

En primer lloc. Entenc que la insubmissió vol anar en la línia de col·laborar en la creació d'allò anomenat una *cultura de la pau*. Sintetitzant: aquesta cultura consistiria a suprimir tota solució armada als conflictes en què els homes i els pobles ens veiem constantment involucrats. En principi, no tinc cap objecció vers aquesta posició, ans el contrari, tot i que tal posició podria replantejar-se i modificar-se, en cas d'amenaça real i imminent. Ara per ara, no és el cas. Així doncs, cal avançar cap a aquesta cultura per la pau. Res a objectar mentre aquest avenç es faci amb suficient dosi de realisme i seny.

En segon lloc. Sembla coherent sostenir que si el que es busca és una cultura de la pau, la preparació per a una guerra, propera o remota, es presenta com un contrasentit. Això també podria matisar-se en el cas, per exemple, de la creació de forces armades per reprimir violències també armades. Per exemple les forces pacificadores de l'ONU a Bòsnia o a l'Àfrica. Així i tot, donar opció a la prestació d'un servei no armat en aquests conflictes també sembla coherent i recomanable.

En aquesta línia, no em sembla incoherent la posició dels que constaten que no som precisament àngels i que la violència social sol esclatar en molts punts del globus per desgràcia de tothom i, per tant, consideren que un equilibri de forces, fins i tot amb armament, ajudaria a mantenir una certa pau. Malgrat no reconèixer-ho com a ideal, seria en molts casos l'única possibilitat. Aquí hi hauria els que consideren el servei militar, sinó un bé, sí una opció inevitable a la qual és possible donar-li un sentit positiu. Ho anomenaré servei militar pacífic.

Tampoc no em sembla incoherent la posició d'aquells que decideixen fer l'anomenada *objecció de consciència* basant-se en diferents motius (religiosos, morals, filosòfics...) Aquests objectors accepten oferir un servei social substitutori al servei militar obligatori pròpiament dit.

En tercer lloc. Hi ha la posició dels insubmisos. Aquesta ja no em sembla tan coherent amb el fi que declaren: la cultura de la pau. N'explicaré el perquè. L'insubmís es nega a fer cap substitució al·legant la independència inalienable de la llibertat individual. I justament en aquest punt és on no trobo clara la seva posició. Aquí no es tracta de pactar la forma de prestar el servei social. Si fos així, encara seríem en l'àmbit, aprofundit, de l'objecció de consciència. Es tracta, repeteixo, de fer passar la mateixa possibilitat de servir pel tribunal de la consciència estrictament individual de l'insubmís.

Alguns conceben aquestes tres posicions dibuixant una línia de radicalització progressiva. Partim d'un suposat militarisme agressiu, els trets essencials del qual serien dos: la creença que la guerra pertany, de fet, a la realitat humana, i que, consegüentment, l'Estat té, com a mínim, el dret d'imposar unilateralment un servei militar obligatori. La primera resposta a aquesta posició seria la potenciació d'un servei militar pacífic; la segona, més radical, seria l'objecció de consciència; i la tercera i radicalíssima resposta seria la insubmissió.

Doncs bé, em sembla que aquesta línia, dibuixada així, no respon als fets. Provaré de mostrar-ho a continuació.

ARGUMENTACIÓ

Jo dibuixaria el camp de batalla d'una altra manera

En un costat hi hauria allò que, ràpidament, he anomenat militarisme agressiu. *En l'altre costat*, i en contra, hi hauria en un sol bloc el servei militar pacífic i l'objecció de consciència. I en aquest mateix costat, però *en un bloc a part*, la insubmissió i segurament algunes altres posicions que ara no tenim temps de considerar.

Així, enfront del militarisme agressiu, no hi hauria una sola línia de radicalització creixent, sinó dos blocs amb línies diferents de radicalització: servei militar pacífic i objecció de consciència formant un bloc, i la insubmissió en un altre.

-Què uneix els tres components de l'oposició del militarisme agressiu? L'única preocupació per la cultura de la pau.

-Què uneix l'objector de consciència amb l'insubmís? La seva al·lèrgia a les armes, sobretot l'armament modern de destrucció total.

-Què uneix el servei militar pacífic i l'objecció de consciència? Jo diria que hi ha diversos elements comuns, però n'hi ha prou en assenyalar-ne dos. En *primer* lloc, i principalment, la convicció que la prestació d'un servei social, sigui militar o d'una altra mena, pertany a la mateixa estructura social de l'individu. En *segon* lloc l'acceptació d'un Estat de dret democràticament constituït.

El militarisme agressiu no està lligat necessàriament a la idea d'un Estat de Dret i tendeix a portar el sentit de la pertinença social fins a l'extrem de la uniformitat.

a) *Qui opta per un servei militar d'orientació pacífica* acceptaria de ple l'Estat de Dret tal i com és. O en tot cas, intentaria reformar-lo des de si mateix, sense entrar-hi en conflicte.

b) *Qui ha optat per l'objecció de consciència* també acceptaria l'Estat de Dret, encara que no exclouria d'entrar en conflicte amb ell per tal de canviar-lo, i en cap cas el suprimiria. Igualment, i crec que és decisiu, ambdós creurien que la realització d'un servei social, armat o no, es basaria, com ja he dit, en la mateixa estructura social de l'individu. Això seria anterior al fet que la societat s'organitzi jurídicament d'una o altra manera. La qüestió crucial no seria obeir o no obeir les lleis concretes d'un Estat per més de dret que pretengui ser. Es tractaria de centrar-se en una estructura essencial humana que té arrels psíquiques, biològiques i socials prèvies a qualsevol

plasmació jurídica. Sabem que molts avenços socials de tot tipus s'han aconseguit entrant en conflicte obert amb les lleis vigents dels Estats. Els actuals objectors de consciència, per exemple, ho saben.

c) *Ara bé, l'insubmís*, també situat davant del militarisme agressiu, busca la pau, però es nega a acceptar l'anomenada Prestació Social Substitutòria, a diferència de l'objector. En la meua opinió, allò important i decisiu no és que l'insubmís desobeeixi un Estat, ni essent un Estat de Dret.

També ho havia fet l'*objector*. I en el seu cas, la desobediència estava plenament justificada. Al meu entendre, són decisius els motius que mouen a la desobediència uns i altres. L'objector, com he dit, desobeiria les lleis per reformar o canviar els modes de convivència, però es reconeixeria lligat a la societat que vol reformar i per això accepta un servei social substitutori jurídicament reglamentat i no injust (desproporcionat, punitiu, sexista, etc. En aquest camí queda molt per fer).

En canvi, l'insubmís, pel que sé, argumentaria que aquest servei, en cas de fer-lo, hauria de fer-se no per exigència jurídica ni tampoc per exigència social, sinó en funció exclusiva d'una opció lliure estrictament individual. Crec que això últim constitueix la diferència abismal entre el soldat que fa un servei militar pacífic i l'objector per un costat, i l'insubmís per l'altre.

Com se situen el soldat, l'objector i l'insubmís

Tant *el soldat* com l'*objector* acceptarien que l'individu és, com a tal, constitutivament inseparable de la comunitat social. Ambdós poden enfocar de forma diferent el vincle jurídic que regula el mode de pertinença a la comunitat social, però ambdós hi són i estan obligats amb ella. La llibertat individual s'entendria en funció de la pertinença social. Aquesta funció és, de fet, diversa i variable. La plasmació jurídica d'aquell vincle sempre seria necessària però ulterior.

En canvi, l'*insubmís* se situaria en la línia de la potenciació de la mera individualitat radical. Aquest podria acceptar la idea d'un servei a la societat, i la majoria, actualment, cal reconèixer que el fa, però és sempre l'individu l'únic que decidiria si el vol fer i com vol fer-lo. Evidentment també podria voler no fer-lo de cap de les maneres. Aquesta posició ens portaria a problemàtiques situacions socials i jurídiques: si un individu capaç no accepta la seva solidaritat essencial amb la societat, fins a quin punt la societat està obligada amb ell? I en referència a l'estatut jurídic, la llei pot prescindir de si mateixa legitimant la pròpia insubmissió a la llei? Podríem afegir més qüestions semblants.

Plantejament de fons: afirmació d'un individualisme radical?

Llavors sembla que, en la línia de la insubmissió, el plantejament de fons radica en l'afirmació d'un individualisme radical: paradoxalment es tracta del mateix plantejament que fonamenta el liberalisme salvatge que porta al capitalisme més extrem, i per aquí i a la llarga, a la pràctica supressió de l'Estat de Dret, o sigui, a l'arraconament de la llei comuna a favor de la llei del (individu) més fort. Dit brutalment: si en les branques, el yuppie i l'insubmís sembla que segueixen línies contràries, en l'arrel, quina seria la diferència entre ells dos? Potser cap...

No n'hi ha prou, doncs, en mostrar que hi ha força insubmisos que són generosos i les seves

vides transcorren entre innumbrables compromisos socials. Aquests compromisos no tenen més base que el seu propi arbitri i, per tant, en qualsevol moment l'insubmís es pot fer enrera sense necessitat d'oferir explicacions.

Vist així, crec que la insubmissió no és de cap manera una radicalització de l'objecció de consciència, sinó una posició essencialment diferent, i fins i tot contrària. És més, em sembla més radical la posició de l'objector que se sap essencialment solidari abans de decidir com ser-ho i que es compromet a plasmar no militarment aquesta solidaritat amb la finalitat d'ajudar a crear l'anhelada cultura de la pau. La seva llibertat individual, que ningú no ha negat, té en compte el moment comunitari de la seva estructura. També el militar que fa un servei militar pacífic es juga la vida en un compromís que accepta la prèvia solidaritat social pel mer fet d'haver nascut. Ell també ha fet ús de la seva llibertat individual.

L'insubmís, des d'aquesta perspectiva, ¿no donaria una trista impressió de fer-se solidari, o no solidari, en virtut del caprici de la seva llibertat sola, inalienable i individual? No sembla que ens faci un gran favor quan decideix fer-nos un servei social? Haurem de restar eternament agraïts? I si decideix no fer-lo, quins drets socials li devem? Amb el *yuppie*, sabem que no cal comptar-hi, perquè ell va únicament a la seva. Ell tampoc compta amb nosaltres mentre tot li vagi bé... Amb l'insubmís, ni tan sols sabem si hi podem comptar... Malgrat tot, no estic d'acord amb l'empresonament de cap insubmís pel fet de ser-ne. Crec que la imaginació jurídica hauria de buscar d'altres formes més enllà de la mera solució punitiva.

Conclusió

Resta dir que, aquí, es dona una altra vegada el que el saber popular expressa tot dient: *els extrems es toquen*. Si la posició del militarisme agressiu consistia en una mera imposició a la societat d'un servei militar obligatori, sense parar atenció a la llibertat i consciència dels individus; la posició de la insubmissió consisteix també en la imposició de la llibertat individual a la societat, sense tenir en compte el mateix caràcter social. Efectivament, els extrems es toquen. Aquí es veu perquè la posició de l'insubmís no sembla coherent amb la cultura de la pau que diu cercar. Per estrany que sembli, l'insubmís, com el *yuppie*, acabaria valent-se del militar agressiu per defensar la seva posició individualista.

És possible, no obstant, que molts insubmisos que es qualifiquen com a tals, no siguin sinó objectors que tracten d'aprofundir en l'ampliació jurídica de l'objecció de consciència. A ells no els posaria cap objecció de fons, encara que els recomanaria que canviessin de nom i de grup. En això consisteix, més o menys, la meva perplexitat davant dels arguments que conec a favor de la insubmissió. Repeteixo el que he dit en començar aquesta breu reflexió: la meua posició és oberta a tot diàleg, i a ser repensada i corregida. En qüestions morals, no tinc el que anomenaríem grans seguretats.

4. TESTIMONIS DE LA INSUBMISSIÓ

Quan parlem de la insubmissió de què estem parlant? Què volen realment els insubmisos? Alguns testimonis directes de joves del *Col·lectiu Cristià per la Insubmissió* ens proposen la insubmissió com un acte de normalitat i coherència en una societat plena d'inèrcies deshumanitzadores.

PEL RECONeixEMENT PLE A L'OBJECCIÓ, PEL NOSTRE COMPROMÍS SOCIAL

Jaume Llansó i Torras

La insubmissió és una opció de desobediència civil, no és un acte de resistència. És una opció que proposa una determinada concepció i organització social, no mancada de servei a la comunitat, o de solidaritat.

La nostra objecció té com a tret fonamental la creença cristiana. Estem convençuts que la insubmissió és una opció evangèlica. Creiem que com a joves del nostre temps, hem de mirar el món amb respecte i, alhora, amb gosadia. No ens conformem amb la societat que ens ha tocat viure i creiem en la capacitat transformadora de l'home i de la dona. I si l'Església opta també per la cultura de la pau i per uns determinats valors que es desprenen de Jesucrist i dels Evangelis, hauria d'optar i estar al costat d'aquelles persones que optin per la insubmissió.

La guerra mai no és democràtica, mai no és una decisió del poble. Més i tot, el *reclutament* és aquell acte en el qual no existeix la consulta, només existeix l'*obligació*. La nostra utopia -la d'un món sense exèrcits i pel desarmament de les societats, real i ideològic- no eludeix el repensar quins han de ser els sistemes i models de seguretat i defensa. Creiem que l'evolució ens apropa cada cop més a aquell imaginari que algun dia dibuixaren els nostres companys objectors: un estat sense servei militar obligatori. Tenim la clau de volta: la pressió social fa que l'Estat, per immoralitat i per inviabilitat judicial i econòmica no pugui portar a judici i presó milers de joves. Actualment els primers objectors i els insubmisos som, més que mai, en disposició de poder aconseguir un primer objectiu: que el servei militar consti als llibres d'història. Serà un guany democràtic que milers de joves no hagin de passar per l'estructura militar.

L'objectiu dels primers objectors i dels insubmisos ha estat l'abolició del militar i no la creació d'un servei social, servei que ja feien i fem lliurement des de les entitats i moviments. No estem discernint sobre la necessitat o no necessitat d'un servei civil, sinó sobre un servei sempre vinculat al militar. Servei creat netament com a substitutori estricte per aquell qui per motius de consciència objecta al primer servei, el militar.

Som insubmisos a aquest segon servei. El reconeixement ple del dret de consciència, no és reconegut. Qui discrepa, té unes altres *obligacions* pel fet de discrepar, com les dels primers que discrepaven: complir condemna de presó*. No entenem com no se'ns admet la crítica

social, marcar objectius a llarg termini... No entenem que això pugui encara produir-se en un estat de dret.

On és aquella presó que havia estat concebuda per a la reinserció i la reeducació? Si aquestes són les presons que tenim, no entenem que hi fem allà. No entenem en què ens volen reinserir i en què ens volen educar. I per si no en tenim prou, inhabilitació social. Podrem estar retallats de beques i ajuts socials o hi ha qui parla que seria convenient retirar-nos el dret a vot. Cal que quedem estigmatitzats socialment, així n'aprendrem.

***Pel que ens consta el nombre total d'insubmisos a l'Estat és de 15.000, dels quals 500 a Catalunya. A 5 de gener del 96 hi havia a la presó 52 insubmisos (en segon grau) i 269 (en tercer grau), en gran part d'Euskalherria. El nou Codi Penal preveu penes de presó per a la Insubmissió al servei militar (qui no fa objecció de consciència simplement) i penes d'inhabilitació per a la Insubmissió a la Prestació Social Substitutòria (qui fa objecció de consciència al servei militar i després Insubmissió a la PSS). Nota de l'Editor..**

LA INSUBMISSIÓ COM A MISSIÓ

Joan Gómez i Segalà

La insubmissió és un fenomen força desconegut, tant perquè numèricament no és molt rellevant, com perquè els mitjans d'informació no solen explicar l'arrel del problema. Per això són molt diverses les reaccions de qui s'assabenta que són insubmis. Desconeixement (*què és això?*), incomprensió (*per què ho fas, això?*), admiració com si fos un heroi (*Ah sí?*), rebuig (*tu també?*), compassió (*si t'he d'ajudar en alguna cosa...*), cinisme (*ja et vindrà a veure a la presó...*), desconcert (*insu-què?!*), indiferència (*i què tal, la família?*)... Però una reacció que em molesta és aquella pregunta que diu "*això significa que no vols fer res?*".

De fet, és una pregunta absolutament legítima, ja que el nom "insubmissió" explica que no ens sotmetem, però no diu què fem. Per això m'agrada destacar que fem un servei a la societat.

Posem en joc la nostra llibertat personal a favor d'una millora per a tota la societat. Òbviament, nosaltres també hi guanyem: una societat menys militaritzada és millor per a tothom. Però quan parlem de desmilitarització, sovint salta algú que ens acusa d'utòpics, d'il·lusos. En canvi, jo sempre he estat convençut que la insubmissió és l'opció que més toca de peus a terra. Com es pot canviar la situació actual si no és a través de la desobediència civil? No es tracta d'enfonsar la legalitat, sinó de superar-la. I mentre obeïm, no qüestionem. Cal algú que denunciï, que deixi en evidència, com són de cars, autoritaris, inútils, antidemocràtics, sexistes, violadors de drets humans i perillosos els exèrcits. En aquest afer, tothom s'hi ha de sentir implicat. Sobretot aquells qui tant parlem de pau: els cristians.

A l'escola, a la parròquia, a casa... he anat rebent una educació que m'ensenyava que he d'estar pendent dels altres, que no sigui egoista, que no em conformi amb les coses mal fetes. Ara ha arribat un moment, en què una institució de qui mai n'he volgut res, m'obliga a servir-los. I aquest "servei" suposa posar en pràctica tots els valors amb què no estic d'acord. Així doncs, en consciència, em toca plantar cara: no puc servir dos amos alhora.

Anar a la presó pot marcar profundament qualsevol persona. Per a un jove, tenir encara més dificultats per trobar feina, no tenir subvencions per accedir a un pis, no poder obtenir beques per continuar estudiant, el pot pertorbar molt. Però jo entenc la pobresa que Jesús predica així: que res no et lligui, que res no et privi de seguir el seu camí, el de la pau.

La insubmissió no m'és una activitat més. És viure amb normalitat tot allò que he après, i en què tothom està d'acord, però que poca gent s'atreveix a denunciar. Hem de dir que ja n'hi ha prou. Els insubmisos ja ho fem. Boicotejar el servei militar és una bona estratègia. Aconseguir la pau, un bon objectiu.

LA INSUBMISSIÓ: ESTRATÈGIA I TESTIMONI

Xavier Padriša i Singla

Vaig néixer ara fa vint-i-sis anys a Moià, he estat uns anys religiós escolapi, sóc educador de carrer i també insubmís. M'és difícil de parlar-vos d'una cosa sense l'altra perquè tot plegat ha estat dins el mateix projecte personal de vida. Per a mi la vida religiosa suposa fer-se present allà on ben pocs volen ser-ho, ser allà on no hi ha poder sinó impotència i ser allà on el risc pot ser més gran, on hi hagi més necessitat d'activitat profètica.

Evidentment, les persones que opten per la vida religiosa no eviten de viure això en tensió amb les comoditats del món i amb la poderosa inèrcia d'una cultura que deixa al marge tots aquells que pretenen fer trontollar els seus beneficis. Malgrat això, aquesta perspectiva ajuda sovint a no perdre la capacitat d'indignar-se i el coratge de no callar davant l'apatia generalitzada dels qui eviten complicar-se la vida. És en aquest punt on es va gestar en mi l'opció per la insubmissió: testimoniar la utopia de la pau i l'acceptació i resolució responsable dels conflictes inherents a la condició humana és tasca de tots els homes, però especialment d'aquells que es diuen cristians. També ho és el recolzament solidari a tots aquells que estan empresonats per motius pacifistes de consciència i, per tant, ho és la lluita contra les lleis que injustament priven l'home d'humanitzar el nostre món deixant com a única possibilitat l'obediència a un sistema on la pau s'aconsegueix per la por a les armes.

D'altra banda, i com a educador, no puc passar de llarg del que succeeix al meu voltant. Penso que ser educador comporta una exigència de compromís, per tant, donar testimoni personal és també tasca de l'educador. Evangèlicament ho considero una exigència. La insubmissió és un camí possible i legítim per a avançar personalment i col·lectiva.

Hi ha un altre element decisiu en aquesta opció: l'educació. Penso que *ser educador* és de les tasques més difícils: més enllà de transmetre els models socials i els coneixements obligats - tasques aquestes que poden entrar en contradicció intrínseca amb la veritable finalitat de l'educació- l'educador ha de desvetllar el gust i el goig pel saber, per la cultura humana i pels interrogants de la mateixa existència. Ser culte és prestar atenció als interrogants de la vida personal i social, i provar de respondre-hi amb els llenguatges i els registres creats per la comunitat humana al llarg dels segles. Desvetllar les capacitats i les possibilitats de les persones, en definitiva, és la tasca essencial. Aquesta tasca apassionant exigeix al mateix educador un treball personal, per coherència: cal fer l'exercici de *cercar la relació adequada amb els altres, amb les coses i amb els esdeveniments* que l'envolten. No puc passar de llarg del que succeeix al meu voltant i hi ha una exigència de compromís: donar testimoni personal

és també tasca de l'educador. Aquí és on van concretant-se algunes actituds de compromís social, de no-violència, d'educació per la pau...

Quan van demanar-me que fes el servei militar, vaig declarar-me, primerament, objector de consciència i, per estudis, vaig prorrogar-ne el servei substitutori. Certament amplis sectors de la nostra societat han vist amb bons ulls el creixent nombre d'objectors de consciència d'aquests darrers anys. Però des dels anys setanta, quan van aparèixer els primers objectors al nostre país, fins avui, la societat ja ha articulat i integrat injustament la protesta d'aquells que es neguen a agafar les armes.

Jo, des del meu primer món, no puc fer un servei -en molts casos discutiblement és un servei- que només em tranquil·litzi la consciència, que mantingui un caràcter substitutori punitiu a l'exercici de les armes, que ocupa llocs de treball i que, en definitiva, permet que tot segueixi com està. Entenc la insubmissió com un veritable compromís amb els empresonats per motius de consciència, amb les víctimes impotents i innocents de les lluites per interessos dels poderosos, un compromís innegociable perquè el dolor dels dèbils ja és massa gran. La insubmissió, a nivell personal, i la no col·laboració amb l'actual Llei d'Objecció de Consciència, a nivell d'entitats, és una estratègia possible i necessària. És una estratègia i un testimoni. Tant de bo algun dia no calgui plantejar-se la insubmissió com a camí per a la pau.

PER QUÈ LA INSUBMISSIÓ?

Pere Comellas

Nota: Acabem aquests testimonis amb l'aportació d'un membre del MOC.

Probablement l'objecció de consciència és per a alguns objectors simplement la necessitat de no col·laborar amb l'exèrcit. Aquesta objecció només s'oposa a l'obligatorietat del servei militar, però no a la seva existència.

Altres objectors, en canvi, pensen que el servei militar és nociu per a tothom i, per tant, ningú no l'ha de fer. Per aquests ja no es tracta de no fer la mili, sinó d'abolir-la. Penso que fan un pas més enllà que els anteriors. El seu punt de vista pressuposa una visió més col·lectiva del problema. El seu compromís no és només amb la seva consciència sinó amb la societat en la qual viuen.

Estic convençut que cal qüestionar-se tot el que avui s'anomena defensa i que conserva els trets essencials del militarisme més ranci. Però què podem fer per avançar cap a un futur desmilitaritzat? Jo crec que un mínim d'entrada és desmuntar el servei militar. "Però això porta simplement a un exèrcit professional, que no és pas més desitjable, potser fins i tot més perillós", diuen algunes persones. Francament, no sé per què. Tota la gent que té un mínim de poder de decisió dins d'un exèrcit és i ha estat sempre professional. Què canvia el fet que la carn de canó sigui o no sigui professional? Admeto que aconseguir acabar amb el servei militar no és un gran pas endavant. L'essencial és que aquesta decisió no sigui fruit simplement d'una reestructuració militar, sinó de la voluntat de la població. Que la població comenci a intervenir en les coses militars sí que és important. Cal trencar el fatalisme amb què ens hem pres tot allò relacionat amb els exèrcits.

Fins ara, enlloc no n'hi ha hagut prou amb la legalització de l'objecció per fer trontollar el reclutament. Per això a l'Estat Espanyol, quan va sorgir la llei d'objecció gràcies a la feina de gent que va arriscar molt i va patir molt, molts objectors van arribar a la conclusió que no n'hi havia prou. Calia anar més enllà, continuar erosionant el monòlit militar, continuar qüestionant el dret autoconcedit de decidir sense consultar-nos sobre la nostra defensa i les nostres vides. Podria l'objecció legal forçar la fi del servei militar? Només en un cas: si s'aconseguís que la majoria de joves es fessin objectors de manera que la "mili" quedés sense contingent i el servei substitutori fos bloquejat per desbordament. Però la mateixa llei té mecanismes per controlar el creixement de l'objecció legal i no permetria que es posés en perill el mínim necessari per lleva. Hi havia una altra via, la mateixa, de fet, que havia aconseguit legalitzar l'objecció: la desobediència. Si considerem la prestació substitutòria com un succedani de la "mili", ens comportarem com si fos la "mili" mateixa: com a objectors no hi anirem. Sorgia la insubmissió.

Perquè sigui efectiva, la desobediència civil no violenta ha de ser pública, col·lectiva i disposada a encarar la repressió. Els primers insubmisos que es van presentar davant dels jutjats militars sabien que probablement anirien a la presó. Però també sabien que això no agradaria a la gent i que si arribaven a ser prou, provocarien una crisi en el reclutament. I a més, i potser això és el més important de tot, demostraven que es pot desafiar el poder militar des de la no violència. Tenien raó: els jutjats militars es van treure el problema de sobre tan de pressa com van poder. No volien suportar l'erosió que els suposava tancar objectors. Els jutjats civils han empresonat amb sentència ferma uns 400 insubmisos fins ara, però això ha provocat una contradicció moral prou forta com perquè el Fiscal General de l'Estat digui en la seva darrera memòria que la insubmissió ha de deixar de ser delictiva. Poca gent veu amb bons ulls el nostre empresonament. Però si deixa de ser delictiva, no forçarà això la fi del servei militar?

No es pot demanar a tothom que sigui insubmís, que afronti la possibilitat de presó. És una decisió de responsabilitat de cadascú. Però sí que goso demanar a les persones que no tenen l'amenaça de presó a sobre, que poden triar, que no ajudin a preservar les coses com són avui. I també goso demanar molt especialment a totes les entitats que treballen per la solidaritat, l'educació formal i no formal, la defensa de la natura, la reflexió i innovació socials que no acceptin utilitzar objectors per a les seves tasques, encara que siguin molt positives. Que no oblidin que fan servir persones forçades i que estan facilitant la implantació d'una llei que empresona altres persones per la seva consciència.

QÜESTIONARI PER AL TREBALL EN GRUPS

1. Per a començar i d'una manera general:

- Què es pensa sobre la Insubmissió en el vostre entorn?
- Se la veu com l'afirmació d'un individualisme radical, o més aviat com una opció amb una dimensió col·lectiva de dinamització social?
- Creieu que un Estat democràtic ha de donar cabuda a la Insubmissió? Ho veuríes com un dret?

2. Feu la llista dels arguments a favor i en contra que aporten els autors dels tres primers capítols.

- Debatiu-los

- Quins us convencen més? En quins no hi estaríeu d'acord? Per què?

3. Mirem ara el que diuen els testimonis:

- Què n'opineu?
- Canvieu punts de vista sobre les motivacions humanes i cristianes que aporten.

4. Mireu, si no ho heu fet ja, tot el que el Quadern exposa sobre els costos econòmics i socials de les guerres (tantes d'elles en els Països del Sud), el tràfec d'armes, etc.

- Creieu que la Insubmissió pot contribuir a afavorir una cultura de la pau? O penseu que s'hauria de fer des d'altres conductes? Per què?

© *Cristianisme i Justícia*, Roger de Llúria 13, 08010 Barcelona
Telf: 93 317 23 38; Fax: 93 317 10 94
espinal@redestb.es; <http://www.fespinal.com>